

Emberi jogi nevelés 2018 gyorsjelentés

Az emberi jogi nevelés és a demokratikus állampolgárságra nevelés helyzete a magyarországi általános és középiskolákban

Az Európa Tanács felmérést készített az emberi jogi és állampolgári nevelés terén Európában elért eredményekről és hiányosságokról, konkrétan arról, hogy mennyiben teljesültek a „Charta a demokratikus állampolgárságra nevelésről és emberi jogi nevelésről” (CM/Rec(2010)7.) célkitűzései és alapelvei. A 2017-ben közzétett jelentés 40 ország – köztük Magyarország – illetékes állami szervétől és civil szervezeteitől kapott válaszok alapján megállapította, hogy a célkitűzések csak korlátozottan teljesültek, ráadásul az állam értékelése minden aspektust tekintve sokkal pozitívabb képet tükröz az emberi jogi és demokratikus nevelés helyzetéről, mint a civil szektoré. Az eredmények nem adnak reális és részletes képet az emberi jogi és állampolgári nevelés hazai helyzetéről, és ami kiderült, az se ad okot optimizmusra.

Az EJHA – emberi jogi nevelők hálózata saját, nem reprezentatív felmérést készített, hogy árnyaltabb képet alkothassunk az emberi jogi és demokratikus állampolgári nevelés hazai helyzetéről és konkrét megvalósulásáról, továbbá feltárjuk a meglévő eredményeket, problémákat, hiányosságokat, és ezek alapján ajánlásokat fogalmazzunk meg. Ennek érdekében általános és középiskolában dolgozó pedagógusokat kérdeztünk online kérdőív segítségével, anonim módon. Kérdéseink az alábbiakra terjedtek ki:

- Válaszadó saját véleménye az emberi jogi nevelés, illetve a demokratikus állampolgárságra nevelés helyzetéről a saját iskolájában
- Meglévő emberi jogi nevelési programok, kézikönyvek ismertsége, hírneve
- Civil szervezetekkel való együttműködés léte, minősége
- Az emberi jogi és demokratikus értékek érvényesülése az iskola életében

Az EJHA

– emberi jogi nevelők hálózatáról

Az EJHA az emberi jogok érvényesüléséért tenni akaró, az oktatás/nevelés területén aktív magánszemélyek hálózata. Célja, hogy segítse az együttműködést és az információáramlást a magyarországi emberi jogi és demokratikus állampolgári neveléssel, illetve társterületeivel (demokratikus állampolgári, globális, interkulturális, békére nevelés stb.) foglalkozó vagy ezek iránt érdeklődő szakemberek, pedagógusok és civil szervezetek között. További információk: www.ejha-halozat.hu

Mi derült ki Magyarországról az Európa Tanács felmérése alapján?

Magyarország illetékes minisztériumának értékelése szerint alig van eltérés az emberi jogi és állampolgári nevelés hazai fontosságát illető alapelvek elvi elfogadottsága és gyakorlati iskolai megvalósulása között. A gyakorlati lépések között az Emberi Erőforrások Minisztériuma (EMMI) a kötelező iskolai közösségi szolgálatot, valamint az erkölcsstan és hittanóra bevezetését említette. Magyarország semmilyen kritériumrendszert nem fejlesztett ki az emberi jogi és állampolgári nevelési programok értékelésére. Az EMMI önértékelése szerint a politikai akarat hiánya a fő oka annak, hogy ez a terület nem kap nagyobb prioritást. Az emberi jogi nevelés legkevésbé a pedagógusképzésben és a szak-képzésben jelenik meg oktatáspolitikai célként. A Chartában lefektetett prioritások közül legkevésbé az oktatási segédanyagok elérhetővé tétele, valamint a civil szervezetekkel való együttműködés valósult meg.

Az EJHA kutatása

Tények és számok #1

– A kitöltők paraméterei

- 190 pedagógus vett részt az online kutatásban 18 megyéből, főleg Budapestről, Baranya és Pest megyéből.
- A kitöltők csaknem háromnegyede 40 évesnél idősebb, 11%-a 35 évnél fiatalabb. 40%-uk általános iskolai (főleg felsős) tanár, 60% középiskolai (többségében gimnáziumi) tanár.

Tények és számok #2

– Az emberi jogi nevelés megjelenése az iskolai dokumentumokban

- 25% szerint az emberi jogi nevelés nem szerepel az iskola dokumentumaiban, 19% nem tudja, szerepel-e.
- A válaszadók 35%-a a pedagógiai programot jelölte meg olyan iskolai anyagként, amelyben az emberi jogi nevelés megjelenik.
- Az intézmények 78%-ban nem létezik speciális hátránykiegyenlítő helyi program (a korrepetálásokon kívül).

Tények és számok #3 – Az emberi jogi és demokratikus állampolgárságra nevelés az iskolai gyakorlatban

Emberi jogi nevelés a tantárgyi órák keretében

- Az emberi jogi témák leginkább a történelem órákon merülnek fel (28%), ezt követi az osztályfőnöki (17%) és az etika óra (15%), majd a magyar nyelv és irodalom és az idegen nyelv. A hittan órán mindössze 2% érinti a témát.
- A kitöltők 10%-a nem tudja, szóba kerülnek-e az emberi jogok a tanórákon.

Emberi jogi nevelés a diákönkormányzati tevékenységen keresztül

- Az iskolák több mint 90%-ában működik diákönkormányzat, azonban azok 62%-a nem foglalkozik a diákok érdekérvényesítésével, ahol viszont igen, ott hatáskörük kiterjed az alábbiakra: közvetítő szerep és véleményezés, nevelőtestületi értekezleten és osztályozó konferencián való részvétel, esélyegyenlőségi előadások és tanár-diák fórumok szervezése.

Emberi jogi nevelés egyéb szinterei az iskolában

- 70% említette a diákokat segítő szakemberek (pszichológus, ifjúságsegítő, szociális munkás, mentor) jelenlétét, és 64% a közösségi szolgálatot.
- Iskolák 38%-ában működik diákfórum, 32%-ban kerül elő az emberi jogi téma a tantes-tületi értekezleteken.
- Az iskolák egynegyedében szerveznek emberi jogi napot, témahetet, 9%-ában működik emberi jogi neveléshez kapcsolható szakkör, diákkör.
- Az intézmények 33%-ában tesznek közzé rendszeresen az iskolai terekben az emberi jogokkal összefüggő plakátokat, filmeket, fotókat, újságcikkeket vagy pályázatokat.

Civil szervezetekkel való együttműködés az emberi jogi nevelés terén

- Az iskolák 64%-nak nincs kapcsolata emberi jogi civil szervezetekkel, vagy nem tud ilyesmiről. Ahol viszont van kapcsolat, ott széleskörűen tájékozottak a civil szervezeteket illetően.
- Ahol megvalósult együttműködés, ott a válaszadók fele ítélte hasznosnak a szervezetek bevonását.
- A válaszadók 80%-a nem tud arról, hogy az iskolájában használnak-e emberi jogi nevelést segítő kiadványokat. Akik viszont használnak, azok kb. 20 különböző segédanyagot vesznek igénybe, főleg az Európa Tanács Kompas, illetve Kiskompasz c. kézikönyvét, és az Amnesty International kiadványait.

Tények és számok #4 – Iskolai bántalmazás, zaklatás, bullying

- Az iskolai zaklatások 70%-át teszik ki az előítéletes megjegyzések és verbális zaklatások, de előfordul cyber zaklatás és fizikai erőszak is. A pedagógusok 58%-a azt jelezte, hogy nem tudja, a tanulók tapasztalnak-e online zaklatást, bántalmazást. A tanárok számára ez a terület kevésbé átlátható vagy kontrollálható.
- A negatív megnyilvánulások 41%-a a roma származású tanulók ellen irányul, utánuk következnek 6%-kal az LMBTQ fiatalok, 5-5%-kal a zsidó, migráns, SNI-s, visszahúzódo gyerekek, és a lányok.

Tények és számok #5 – Emberi jogi hőmérő

- A részvételi demokráciára, illetve a demokratikus jogokért való kiállást sokan értékelték kockázatosnak, veszélyesnek. Csak 26% ítélte úgy, hogy ilyen téren minden rendben a saját intézményében.
- Az iskolaközösség tagjai általánosságban túlterheltek, nem rendelkeznek kellő mennyiségű pihenőidővel.

Összegzés, tanulságok

A nem reprezentatív kutatásunk tapasztalatai alapján általánosságban elmondható:

- Nem tartozik az iskolák hétköznapi, bevett gyakorlatához az emberi jogi tudatosság ápolása, mélyítése -> érdemes lenne erre egy kézikönyvet/útmutatót összeállítani a képző intézmények számára, illetve az intézményvezetőket speciálisan erre érzékenyíteni, képezni.
- Nagy a tájékozatlanság az emberi jogi oktató, nevelő segédanyagok területén -> meg kell találnunk a módját, hogyan juttassuk el segédanyagainkat még több helyre, kézbe, különösen az általános iskolák, illetve a pedagógusképző intézmények lehetnének a megcélzott terepek.
- Ahol dolgoznak fogékony tanárok, ott sokféle nevelési módszert alkalmaznak -> érdemes erősíteni a személyes szakmai kapcsolati hálónkat az EJHA keretein belül, kiemelt figyelmet érdemelne a kezdő tanárok, pedagógusok csoportja.
- A civil szektor csekély mértékben járul hozzá az intézményesített oktatáshoz, neveléshez, képzéshez, pedig szakmai tudása, tapasztalatai bizonyos területeken igen jelentősek, hitelesek -> fontos a civil szektor oktató/nevelő programjainak bővítésén, szakmai fejlesztésén, hitelesítésén, "eladhatóságán" dolgozni.
- A civilek bevonását a válaszadóknak csak fele ítélte hasznosnak -> egy következő felmérésben érdemes ennek okaira rákérdezni.
- Néhány válaszadó az emberi jogi megközelítést elhibázottnak, károsnak, manipulatívnak, az ezzel foglalkozó civileket arrogánsnak tekinti -> meg kell fontolni, hogyan lehetne ezt a képet javítani, átfordítani, ehhez önkritikára, esetleg az emberi jogi nyelvezet megújítására lehet szükség.
- Az idegengyűlölet Magyarországon jelen van, főleg a romák (és migránsok) elleni direkt és indirekt negatív megnyilvánulások gyakoriak, ez ellen a nevelőknek már kora gyermekkortól kellene valamit tenni -> képzések óvodapedagógusoknak, képeskönyvek írása, fordítása, kiadása.
- Az emberi jogi hőmérős kérdéseinkre a válaszadóknak mindössze egyötöde adott pozitív értékelést, ennyien vélik úgy, hogy iskolájuk emberi jogi szempontból biztonságos és élhető -> az emberi jogi nevelésnek a jelenleginél sokkal fontosabb helye lehetne az iskolákban.
- A válaszokban többször felmerült, a jogok mellett a kötelességekre is hangsúlyt kell fektetni, ez utóbbiakra kellene elsősorban odafigyelni -> az emberi jogi nevelőknek alaposabb elméleti felkészítésre van szükségük a jogok és kötelességek rendszerszintű összefüggéseinek megvilágítása érdekében.
- Rendszerszintű problémák is akadályozzák az emberi jogi témák iskolába való bevitelét, pl. állami propaganda hatására a megbélyegzéstől való félelem -> fontos, hogy a pedagógusok támogatást kapjanak pl. a civilektől, hogy ezekkel a nehézségekkel meg tudjanak birkózni.

A kitöltők javaslataiból:

- „Érdemes lenne nem (csak) a tanulókat megcélozni, hanem a szülőket ilyen programokkal, ugyanis gyakran amit hétköznapi "felépit" a pedagógus, hétvége vagy szünet után "romokban hever" egyes tanulóknál.”
- „A kötelességekről is legalább ennyit kéne tudniuk a tanulóknak.”
- „A tanárképzésben többet kellene ezzel a témával foglalkozni.”
- „Legfőképpen szociális munkásokra, pszichológusokra és olyan szakemberekre van szükség, akik a tanulást, a beilleszkedést, a viselkedést/etikát, a diákokban a következetes jövőképet kialakító/felismerő motivációt, az egymással való emberségességet és érzelmi intelligenciát segítik.”
- „Lehetne valamilyen 'Kisokost' gyártani friss információkkal, interaktív kiegészítésekkel, korosztálynak megfelelő grafikával, nyelvi megfogalmazással.”
- „... érdemes volna egy átfogó kutatást végezni [a pedagógusok] kulturális irányultságáról és szokásairól, szociális helyzetéről, mentális állapotáról, stb. Megkísérelni azon okok föltárását, vajon miért nem sikerült 1989 óta véghezvinni a paradigmaváltást a pedagógustársadalomban?”
- „Jó lenne, ha lennének ilyen témájú tanári továbbképzések, amikről értesülnénk is.”
- „Ha lenne valamilyen program évfolyamokra leosztva, ami segítséget nyújthat a tanításban, az jó lenne.”